
Miljømedicinsk risikooplevelse - temadag juni 1998

Ved den prioritering, som SMF's centerråd har foretaget i efteråret 1997, indgik miljømedicinsk risikooplevelse som et satsningsområde. Dette emne har kun sparsomt været genstand for forskning i Danmark på nuværende tidspunkt, medens der i udlandet har været en del forskning både i Sverige og USA. Med henblik på at styrke interessen for emnet og for at igangsætte en første debat afholdt SMF den 4. juni 1998 en temadag om miljømedicinsk risikooplevelse. Mødet var arrangeret af centerrådsmedlemmerne, Philippe Grandjean, Kåre Mølbak, Lis Keiding og SMF's lægelige sekretær Hilde Balling.

Ved mødet, som foregik i Eigtveds Pakhus, var hovedoverskrifterne: Perspektiver i risikooplevelse og forskning i risikooplevelse. Der deltog ca. 60 interesserede forskere og administratører. Tilsammen udgjorde deltagerne et tværfagligt forum. Fra Sverige deltog en international kendt forsker på området, professor Lennart Sjöberg.

Dagens første sektion om perspektiver i risikooplevelse var inddelt i tre afdelinger, hvor Philippe Grandjean indledte med et oversigtsforedrag med titlen: Er min risikooplevelse den rigtige? Under overskriften Risikooplevelse, indbildning eller fortrængning eksemplificerede Bernadette Guldager og Kaare Ulbak risikooplevelse i relation til amalgamfyldninger og radon i boliger. Endelig sluttede sessionen med to indlæg om risikooplevelse i hverdagen, henholdsvis i arbejdsmiljøet og hos familielægen, af Ole Svane og Susanne Reventlow.

Philippe Grandjean diskuterede eksperter og lægfolks risikooplevelse. Indledningsvis hævdede Philippe Grandjean, at hans risikooptagelse per definition var den rigtige, fordi han vidste mest om risici på grund af sin professionelle indsigt, et udsagn, som han dog til sidst i

foredraget modererede ganske betragteligt og gjorde opmærksom på, at alle eksperter med indsigt også har holdninger og meninger, som har stor indflydelse på deres oplevelse af risiko. Endelig gjorde Grandjean opmærksom på, at eksperter aldrig kender hele risikospektret i en sag, men kun dele heraf, og at forskere har egne interesser at tage vare på, eksempelvis ønsket om midler til forskning. Et væsentligt hovedbudskab i Grandjeans indledende foredrag var at understrege, at der kan være meget store forskelle i risikooplevelse hos en befolkning versus personer med faglig indsigt.

Bernadette Guldager fremlagde resultaterne af en kontrolleret klinisk undersøgelse af personer, som mente sig syge af amalgamfyldninger. Denne undersøgelses resultater er tidligere beskrevet i Miljø og Sundhed nr. 7. I undersøgelsen sammenlignedes en gruppe der fik behandling med et stof, der fremmer kviksølvudskillelse i urinen, med en kontrolgruppe. Hovedresultatet af undersøgelsen var, at begge grupper fik det væsentlig bedre, og den aktivt behandlede gruppe fik det ikke bedre end kontrolgruppen. Resultaterne gav anledning til en ganske livlig diskussion.

Et andet eksempel på risikooplevelse blev givet af Kaare Ulbak, som fremlagde en lang række interessante forskningsresultater vedrørende risikoen ved radon i boliger. Der er her en særdeles veldokumenteret øget risiko for lungekræft i boliger med høje radonkoncentrationer. Dette det alvorligste indeklimaproblem i Danmark har ofte været omtalt i medierne, men denne omtale og alvorligheden af radoneksponeringen har aldrig givet sig udslag i nogen markant oplevelse af risiko i befolkningen. Kaare Ulbak mente, at en væsentlig forklaring på dette paradoks kunne være, at befolkningen opfatter radon som noget naturligt forekommende og ikke noget menneskeskabt.

En anden mulighed er, at eksponeringen ikke kan opfattes af menneskers sanseapparat.

Om risikooplevelser i arbejdsmiljøet diskuterede Ole Svane, hvorledes man formidler oplysning om risiko i arbejdsmiljøet og nævnte alle de mange aktører, som findes på dette område. Herunder nævnte han også de mange forskellige aktørers forskellige holdninger til arbejdsmiljøproblemer og den forskel i formidling, som følger heraf. Ole Svane advarede mod den forvirring, som kan opstå hos arbejdstager ved mange forskellige budskaber og understregede, at risikoformidling i arbejdsmiljøet skal foretages meget velafbalanceret, så man hverken undlader information eller skræmmer arbejdstagerne. Dog gjorde Ole Svane opmærksom på, at risikoformidling på arbejdspladser under tiden kan undlades eller udsættes så længe, så arbejdstagere ikke har mulighed for at få en rimelig oplevelse af risiko i relation til en reel risiko.

Praktiserende læge og antropolog Susanne Reventlow fremlagde en række eksempler fra almen praksis på, hvorledes patienter opfatter risiko, og hvorledes patienter forholder sig til forskellige risici. Susanne Reventlow understregede, at man inden for almen praksis i dag interesserer sig mere og mere for, hvorledes man kan anskue risiko og omvendt - det vil sige forsøge at styrke patienters ressourcer overfor risici og formidle positive budskaber i stedet for at advare patienter ved faren ved forskellige påvirkninger og former for adfærd.

De nævnte foredrag gav anledning til megen engageret diskussion.

Mødets anden hovedoverskrift: Forskning i risikooplevelse indledtes med et foredrag af professor Lennart Sjöberg fra Avdelning för Ökonomisk Psykologi, Stockholms Ökonomiske Institut. Sjöberg gav en oversigt over hvilke faktorer, som er de stærkeste determinanter for folks risikooplevelse. Han nævnte en række af de gængse teorier på forskningsområdet og nævnte, at køn og risikostørrelse er væsentlige determinanter, og endelig er det væsentligt for

risikooplevelsen, om denne er under individets kontrol eller ikke.

Pål Weihe fremlagde resultaterne af en meget stor undersøgelse af kviksølvbelastning hos færøske børn, som har været fulgt fra fødslen og i 7 år. Indtagelse af grindekød medfører en ret betydelig kviksølvbelastning, hvilket især er relevant for gravide. De små færøske børn belastes mere med kviksølv end det internationalt rekommanderes fra WHO. Pål Weihe har undersøgt, om kviksølvbelastningen giver anledning til målelige helbredseffekter hos børnene. Dette har vist sig at være tilfældet, idet de mest kviksølvbelastede børn har en ringere sproglig udvikling og lidt ringere hukommelse end mindre kviksølvbelastede børn. Formidlingen af dette budskab har været grundig på Færøerne, men trods intensiv formidling synes der ikke at være indtruffet nogen væsentlig ændring i færingernes risikoopfattelse vedrørende indtagelse af grindekød, og indtagelsen er da heller ikke ændret.

To eksempler på begyndende forskning i risikooplevelse fremlagdes af henholdsvis kultursociolog Tine Curtis og afdelingslæge Lis Keiding, begge fra DIKE. Tine Curtis har i samarbejde med professor Peter Bjerregaard indledt en analyse af forskellen i risikooplevelse mellem danskere og grønlandere, en undersøgelse, hvorfra hun fremlagde helt præliminære resultater, og Lis Keiding fremlagde planer for, hvorledes man vil forsøge at få mere at vide om danskeres oplevelse af risici i boligmiljøet ved den næste store befolkningsundersøgelse af sygdom og sundhed i 1999. Lis Keiding fremlagde en række af de spørgsmål, som man har tænkt sig at inkorporere i den planlagte undersøgelse, og disse blev engageret diskuteret.

Cand. brom. Mariane Furbo fra Veterinær- og Fødevarerdirektoratet fremlagde resultaterne af den formidling, som direktoratet har foretaget i forbindelse med de senere års mange madhygiejniske problemer. Direktoratet har gennemført en storstilet hygiejnekampagne, og i forbindelse med denne har man spurgt folk om

deres risikooplevelse. Det har vist sig, at der er en ganske god overensstemmelse imellem direktoratets budskaber og offentlighedens risikooplevelse. Denne er ændret i takt med direktoratets kampagner. Mariane Furbo refererede tillige, at befolkningen har ændret adfærd ved at følge enkelte budskaber fra direktoratet i relation til opvarmning og nedkøling af fødevarer samt almindelig køkkenhygiejne.

Mødet sluttede med at Philippe Grandjean rejste spørgsmålet om, hvorledes man her i landet kommer videre med forskning i risikooplevelse, idet der på mødet var udbredt enighed om, at emnet er vigtigt i forbindelse med al forebyggelsesarbejde. Som en slags konklusion på mødet gjorde SMF's formand opmærksom på, at risikooplevelse er et prioriteret område i SMF's forskningsstrategi og konstaterede, at der nu er dansk forskning på området. Forskningsområdet kunne styrkes ved studierejser til udenlandske forskningsmiljøer på området og ved økonomisk støtte ved de næste uddelinger fra centret.

Finn Gyntelberg og Hilde Balling